

Handlingsplan miljö för Hälso- och sjukvård Dalarna 2024-2030

Datum
2023-12-05
Giltigt t.o.m.
2030-12-31

Diarienummer
RS 2023/1731,
HSN 2024/1598
Versionsnummer
1.0

I samarbete med
Hållbarhetsavdelningen

Godkänt av
Hälso- och sjukvårdsdirektörens ledningsgrupp

Innehåll

Definitioner.....	3
1. Hälso- och sjukvård som tar ansvar för miljön	4
1.1 Hur Handlingsplan miljö ska användas.....	4
1.2 Regionala, nationella och globala målsättningar.....	5
1.3 Kunskapskrav.....	5
1.4 Hälso- och sjukvårdens relation till miljön	6
2. Målområden för Hälso- och sjukvård Dalarnas miljöarbete.....	7
2.1 Miljöaspektsbedömning som utgångspunkt för målområdena.....	7
2.2 Hållbar resursanvändning.....	9
2.3 Färre och fossilfria transporter	11
2.4 Ansvarsfull användning av läkemedel och kemiska produkter	12
2.5 Hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbete	13
2.6 Sparsam energianvändning.....	14
3. Förutsättningar för ett framgångsrikt miljöarbete	15
3.1 Systematiskt miljöarbete	15
3.2 Samarbete och delaktighet	15
3.3 Slutord	16

BILAGA 1 Aktiviteter, delmål och nyckeltal

BILAGA 2 Bedömning av miljöaspekter

Definitioner

ISO 14001:2015: internationell standard för miljöledning som innehåller krav och vägledning för systematiskt miljöarbete med ständiga förbättringar.

Miljö: omgivningar där en organisation verkar som innefattar luft, vatten, mark, naturresurser, flora, fauna och människor samt samverkan mellan dessa. Omgivningar kan sträcka sig från inom en organisation till det lokala, regionala och globala systemet. Omgivningar kan beskrivas i termer av ex. biologisk mångfald, ekosystem eller klimat.

Miljöaspekter: en organisations aktiviteter, åtgärder, produkter eller tjänster som påverkar eller kan påverka miljön, positivt eller negativt.

Miljöaspektsbedömning: bedömning av en organisations aktiviteter som påverkar miljön enligt fastställda kriterier. Exempel vad som kan beaktas vid bedömning av miljöpåverkan är utsläpp till luft, vatten, mark, användning av råmaterial och naturresurser, energianvändning, generering av avfall och användning av utrymme.

Miljöpåverkan: positiv eller negativ förändring i miljön till följd av en verksamhets aktiviteter.

Livscykelperspektiv: en produkt eller tjänsts alla stadier från anskaffande av råmaterial till konstruktion, produktion, användning, återvinning och avfallshantering.

1. Hälso- och sjukvård som tar ansvar för miljön

Hälso- och sjukvård Dalarna bedriver en verksamhet som påverkar miljön genom ex. transporter, inköp av varor, läkemedelsförskrivning, uppkomst av avfall och energianvändning. Det är angeläget att hälso- och sjukvården arbetar för att minska sin miljöpåverkan och på så sätt bidrar till att regionala, nationella och globala miljömål uppnås. För ett framgångsrikt miljöarbete krävs långsiktiga och strategiska insatser kombinerat med konkreta aktiviteter i den löpande verksamheten.

Handlingsplan miljö för Hälso- och sjukvård Dalarna 2024-2030 beskriver hälso- och sjukvårdens sätt att ta sig an utmaningar inom miljöområdet samt riktningen för miljöarbetet under åren 2024-2030.

1.1 Hur Handlingsplan miljö ska användas

Handlingsplan miljö för Hälso- och sjukvård Dalarna 2024-2030 (fortsättningsvis benämnd som Handlingsplan miljö) är fastställd av Hälso- och sjukvårdsdirektörens ledningsgrupp, vilken även ansvarar för att handlingsplanen verkställs och följs upp. Handlingsplanen innehåller målområden som beskriver miljöarbetets inriktning samt aktiviteter, delmål och nyckeltal som ska förflytta förvaltningen i riktning mot målområdena och skapa förutsättningar för att följa upp utvecklingen.

Bilaga 1 innehåller aktiviteter som årligen ska tas upp i Hälso- och sjukvård Dalarnas verksamhetsplan under åren 2024-2030. Handlingsplanen är framtagen på förvaltningsnivå och ska preciseras i respektive verksamhet.

Handlingsplanens nyckeltal ska följas upp årligen. I samband med uppföljningen kan aktiviteter och nyckeltal revideras för att hålla handlingsplanen aktuell under hela genomförandeperioden.

Handlingsplan miljö sträcker sig över en långsiktig tidsperiod, vilket gör att omgivande förutsättningar för miljöarbetet kan förändras med tiden. Nya möjligheter och arbetssätt kan utvecklas och skynda på omställningen till en miljömässigt hållbar sjukvård samtidigt som omvärldsfaktorer och nya förhållanden potentiellt kan försvåra genomförandet. Handlingsplan miljö bör därför utvärderas och revideras när halva genomförandeperioden har passerat, år 2027.

Avgränsning

Handlingsplan miljö omfattar enbart Hälso- och sjukvård Dalarnas ansvarsområde, övriga förvaltningar eller Region Dalarnas organisation som helhet omfattas inte. Handlingsplanen tar dock upp hälso- och sjukvårdens beroenden, samarbeten och avgränsningar gentemot andra förvaltningar i organisationen.

Hälso- och sjukvårdens miljöfrågor finns inbyggda i verksamhetens ordinarie ansvarsområde. Handlingsplan miljö är avgränsad till att omfatta hälso- och sjukvårdens miljöarbete. Handlingsplanen är inte styrande för det medicinska perspektivet i vårdens utförande som ex. behandlingsmetoder eller patientsäkerhet.

Klimatanpassning, beredskap och arbetsmiljö är arbetsområden som har flera förbindelser till miljöfrågorna. Handlingsplanen tar upp en del av de kopplingar som finns, men ger inte någon fullskalig analys av dessa arbetsområden.

1.2 Regionala, nationella och globala målsättningar

Att hälso- och sjukvården ska bedrivas på ett miljömässigt hållbart sätt stärks av flera viktiga ramverk, strategier och målsättningar, vilka utgör utgångspunkter för Handlingsplan miljö. Agenda 2030 med FN:s 17 globala hållbarhetsmål beskriver hur världens länder ska uppnå en hållbar utveckling. Sveriges miljömål beskriver i sin tur det nationella genomförandet av den miljömässiga dimensionen av Agenda 2030.

Styrningen av Region Dalarnas miljö- och hållbarhetsarbete utgår från Region Dalarnas regionplan (RD21/00984) i vilken hållbar utveckling är ett prioriterat målområde. Där finns beskrivet att Dalarna ska ha en hållbar utveckling utifrån de tre dimensionerna social, miljömässig och ekonomisk hållbarhet. Även i Dalastrategin, som är Dalarnas regionala utvecklingsstrategi, är en hållbar utveckling inom de tre dimensionerna genomsyrande. Region Dalarnas Hållbarhetsprogram 2022-2025 (RD 20/01644/2836) är färdplanen för Region Dalarnas omställning till en hållbar organisation. Hållbarhetsprogrammet bygger på Agenda 2030 och de globala målen. Programmet är vägledande för Region Dalarnas samtliga verksamheter.

1.3 Kunskapskrav

Miljöbalken är en ramlag som syftar till att främja en hållbar utveckling, vilket innebär att nuvarande och kommande generationer kan leva i en hälsosam och god miljö. Den innehåller grundläggande bestämmelser för att skydda miljön och reglerar vårt ansvar när vi påverkar, brukar eller förändrar miljön.

Hälso- och sjukvård Dalarna bedriver en verksamhet som påverkar miljön. Därför är organisationen skyldig att införskaffa kunskap om verksamhetens miljöpåverkan samt vidta åtgärder som förebygger och förhindrar skada på miljön. Detta kunskapskrav finns inskrivet både i miljöbalken och i miljöledningsstandarden ISO 14001:2015. ISO 14001:2015 är en internationell standard för miljöledning som vägleder verksamheter i införande och förvaltande av ett systematiskt miljöarbete med ständiga förbättringar. Region Dalarna ska enligt beslut av landstingsfullmäktige (dnr 2010/00512) vara certifierbar enligt ISO 14001. Standarden ställer krav på att en verksamhet har kännedom om sin miljöpåverkan och prioriterar vilka miljöförbättrande åtgärder som ska införas.

Miljöbalken 2 kap. Allmänna hänsynsregler m.m.:

- 2 § Alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd skall skaffa sig den kunskap som behövs med hänsyn till verksamhetens eller åtgärdens art och omfattning för att skydda människors hälsa och miljön mot skada eller olägenhet.
- 3 § Alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd skall utföra de skyddsåtgärder, iaktta de begränsningar och vidta de försiktighetsmått i övrigt som behövs för att förebygga, hindra eller motverka att verksamheten eller åtgärden medför skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön. I samma syfte skall vid yrkesmässig verksamhet användas bästa möjliga teknik.

Handlingsplan miljö bidrar till att Hälso- och sjukvård Dalarna följer miljöbalken och bidrar till systematiken i ISO 14001:2015 genom att synliggöra verksamhetens miljöpåverkan samt möjliga åtgärder.

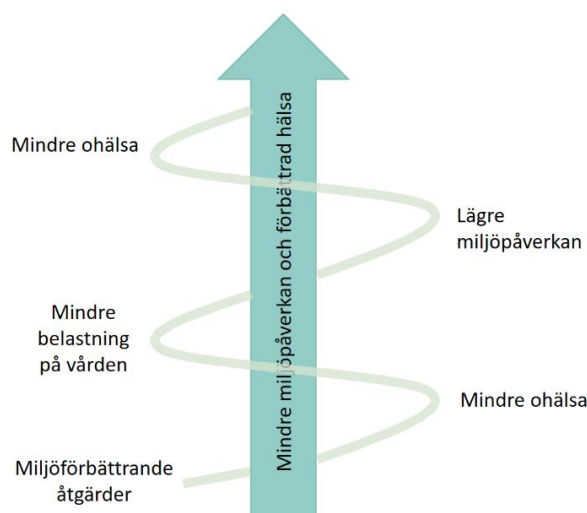
1.4 Hälso- och sjukvårdens relation till miljön

Hälso- och sjukvårdens relation till miljön har flera perspektiv, vilka alla skapar incitament för att hälso- och sjukvården ska bedriva ett ambitiöst miljöarbete. Miljöprocessernas samband med verksamheten kan beskrivas genom att hälso- och sjukvården:

- är en miljöpåverkande verksamhet.
- är en samhällsaktör med mandat att arbeta för hållbara levnadsvanor.
- påverkas av miljöproblem då dessa ofta är ett hot för människors hälsa som kan öka efterfrågan av vård.
- är beroende av miljön för uttag av resurser som råmaterial och energi.
- kan drabbas av skador, störningar och kriser på grund av miljöproblem som exempelvis översvämningar eller brist på resurser.

De miljöprocesser som vi människor är beroende av har ett nära samband med människors hälsa. Exempelvis orsakar klimatförändringarna spridning av vektorburna sjukdomar till nya platser, infektionssjukdomar och hjärt- och kärlsjukdomar till följd av värmeböljor. På samma sätt finns också kopplingar mellan hälsa och miljö i flera andra miljöprocesser t.ex. tillgång till rent vatten, spridning av miljögifter och frisk luft.

Hälso- och sjukvården bidrar genom sin verksamhet till negativ miljöpåverkan, men är också en aktör i att möta konsekvenserna av dessa. Genom den nära relationen till miljön finns det möjligheter för hälso- och sjukvården att driva ett förändringsarbete där hälsa, miljö och verksamhet främjas på samma gång i en positiv utvecklingsspiral. En hållbar hälso- och sjukvård behöver ständigt verka för att minska sin miljöpåverkan för att på så sätt också bidra till att förebygga miljö- och klimatrelaterade hälsoproblem i ett globalt och långsiktigt perspektiv. Ett förbättrat hälsoläge kan leda till att vården belastas mindre vilket gör att verksamhetens miljöpåverkan minskar, detta illustreras i figur 1.

Figur 1 Positiv spiral i miljö- och hälsofrämjande arbete

2. Målområden för Hälso- och sjukvård Dalarnas miljöarbete

I detta avsnitt följer en beskrivning av fem målområden som Hälso- och sjukvård Dalarna ska sträva emot att uppnå till år 2030. De fem målområdena är följande:

- Hållbar resursanvändning
- Färre och fossilfria transporter
- Ansvarsfull hantering av läkemedel och kemiska produkter
- Hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbete
- Sparsam energianvändning

Målområdena beskrivs i följande avsnitt utifrån miljöpåverkan, vad hälso- och sjukvården bör sträva emot inom målområdet samt hur vägen dit ser ut. I Bilaga 1, *Aktiviteter, delmål och nyckeltal* finns konkreta åtgärder kopplat till respektive målområde beskrivna.

2.1 Miljöaspektsbedömning som utgångspunkt för målområdena

Målområdena har identifierats genom en miljöaspektsbedömning. Miljöaspekter är det vi gör i vår verksamhet som påverkar miljön. Miljöaspektsbedömningen ringar in på vilket sätt hälso- och sjukvården påverkar miljön samt klargör vilka miljöfrågor som är viktiga att förvaltningen arbetar med utifrån sitt uppdrag, rådighet och ansvarsområde.

En sammanfattning av miljöaspektsbedömningen presenteras i Tabell 1 nedan (för detaljerad beskrivning av miljöaspektsbedömningen, se Bilaga 2). Samtliga miljöaspekter i miljöaspektsbedömningen tas omhand i målområdena. Miljöaspekterna presenteras i fallande ordning utifrån allvarlighet och omfattning. Miljöaspekterna har med utgångspunkt i dess allvarlighet och omfattning givits ett värderingstal från 1-12 ¹. Värderingstalet ger en indikation på miljöaspektens miljöpåverkan och vilket behov av åtgärder som finns.

Tabell 1. Sammanfattning av miljöaspektsbedömning med värderingstal.

Miljöaspekt	Miljöpåverkan och värderingstal
Anskaffning av varor	• Förvaltningen köper in omfattande mängder av varor, varav förbrukningsartiklar är en betydande andel. • Klimatpåverkan, förlust av biologisk mångfald och miljögifter i omlopp. • Omfattning 3 x Allvarlighet 4 = 12 p
Resor och transporter	• Stort beroende i hela förvaltningen ex. sjukresor, godstransporter, tjänsteresor och ambulans. • Klimatpåverkan, luftföroreningar och buller. • Omfattning 3 x Allvarlighet 4 = 12 p
Läkemedel	• Grundläggande verktyg med omfattande användning. • Miljöpåverkan ff. vid tillverkning och efter utsöndring. Påverkan på biologisk mångfald och vattenkvalitet. • Omfattning 3 x Allvarlighet 3 = 9 p
Avfallsgenerering	• Stora mängder avfall genereras av hälso- och sjukvården.

¹ Värderingstalet har tagits fram genom att multiplicera bedömningen för allvarlighet med omfattning:

$$\text{ALLVARLIGHET} \times \text{OMFATTNING} = \text{VÄRDERINGSTAL}$$

Allvarligheten har värderats på skalan 1-4 och omfattningen på skalan 1-3. Detta innebär att en miljöaspekt kan få värderingstalet 1-12. En miljöaspekt vars miljöfarlighet värderats till minst 4 bedöms alltid som en betydande miljöaspekt.

<i>Energianvändning</i>	• Klimatpåverkan från transporter, hantering och avfallsförbränning. • Omfattning 3 x Allvarlighet 3 = 9 p
	• Omfattande energianvändning för ex. värme, kyla och el. Energikrävande utrustning och stora lokalytor. • Klimatpåverkan och biologisk mångfald • Omfattning 2 x Allvarlighet 4 = 8 p
<i>Livsmedel</i>	• Patientmåltider, café och restaurangverksamhet • Jordbruk påverkar miljön genom ex. klimatpåverkan, övergödning och användning av kemiska bekämpningsmedel • Omfattning 2 x Allvarlighet 4 = 8 p
<i>Kemiska produkter</i>	• Används i hela förvaltningen i olika grad. Ett 100-tal särskilt farliga ämnen förekommer. • Risk för spridning av miljöfarliga ämnen vid tillverkning, användning och avfallshantering. • Omfattning 2 x Allvarlighet 3 = 6 p

2.2 Hållbar resursanvändning

Hur påverkar vi miljön?

Resursförbrukningen i samhället innebär ett ohållbart nyttjande av jordens tillgångar. Sjukvården i världen står för 4,4 procent av de totala globala utsläppen av växthusgaser och den främsta utsläppskällan kommer från inköpta varor och tjänster². Hälso- och sjukvården köper in stora mängder produkter varje år, både engångs- och flergångsprodukter. Region Dalarnas klimatboksut visar att merparten av organisationens utsläpp av växthusgaser kommer från användning av förbrukningsartiklar.

De produkter som hälso- och sjukvården köper in påverkar miljön på en rad olika områden. Utsläpp av växthusgaser genereras vid tillverkning, transport, användning och vid avfallshantering av produkter. Utöver påverkan på klimatet bidrar konsumtionen av varor till utsläpp av kemiska föroreningar, påverkan på biologisk mångfald, vattenanvändning och landsystemförändringar. Vid avfallshanteringen av produkter finns risk för utsläpp av föroreningar till luft, vatten och mark, vilket kan ske via rökgaser från förbränning. Avfallet ger dessutom upphov till många transporter både internt och externt.

Vart ska vi?

Hälso- och sjukvården ska upprätta och förvalta cirkulära flöden av de produkter som används i verksamheten. Hänsyn ska tas till produkters miljöpåverkan ur ett livscykelperspektiv från tillverkning och produktion till användning och till sist avfallshantering. Mängden avfall som genereras är låg.

Cirkulära flöden handlar i motsats till linjära om att använda produkter och dess beståndsdelar så länge det går. När produkterna är förbrukade återanvänds och återvinns de om och om igen.

Hur kommer vi dit?

Hälso- och sjukvården ska minska sin miljöpåverkan och utveckla cirkulära flöden genom medvetna inköp och ansvarsfull användning av både fler- och engångsartiklar. Miljökrav ska ställas i upphandlingar. Genom att upphandla varor och tjänster av hög kvalitet och med minsta möjliga miljöpåverkan kan verksamhetens totala miljöpåverkan minska.

Det avfall som uppstår i verksamheten ska hanteras på ett säkert sätt för att minimera riskerna för utsläpp av föroreningar till omgivande miljö, i enlighet med Avfallstrappan³. Hälso- och sjukvården ska verka för att mängden avfall som genereras är låg. Av det avfallet som uppstår ska återvinningsgraden vara hög.

² Klimat och hälsa, Sahlgrenska akademien, institutionen för medicin, rapport nr 3: 2020

³ Avfallstrappan är ett EU-direktiv som är antaget i miljöbalken. Avfallstrappan innebär att vi i första hand ska minimera avfallet för att i nästa steg återanvända, återvinna, utvinna energi och sist deponera.

Vid inköp av nya produkter ska alternativ till produkten beaktas med avseende på det behov som produkten ska fylla, materialval, tillverkning och produktens påverkan ur ett livscykelperspektiv. Nedanstående guide kan användas som stöd vid anskaffning av varor.

Figur 2 Guide vid inköp och användning av varor.

2.3 Färre och fossilfria transporter

Hur påverkar vi miljön?

Transporter orsakar utsläpp av växthusgaser, försurande ämnen, luftföroreningar och trafikbuller som påverkar miljön och människors hälsa negativt. Transporter och resor som drivs av fossila drivmedel har en global påverkan eftersom de genererar utsläpp som bidrar till den globala uppvärmningen som i sin tur också påverkar människors hälsa och möjligheterna att nå andra miljömål.

Hälso- och sjukvård Dalarnas verksamhet är beroende av och genererar flera typer av transporter. Patienters resor till, från och inom sjukvården med sjukresor, sjuktransporter, ambulans och luftambulans; tjänsteresor och arbetspendling samt godstransporter för bl.a. material, prover, post och avfallshantering.

Vart ska vi?

Hälso- och sjukvården ska genom nya arbetssätt minska behovet av resor och transporter, främja hållbart resande för medarbetare och patienter samt effektivisera transporterna och övergå till fossilfria drivmedel.

Genom att arbeta för att resor och transporter blir både färre och fossilfria ska förvaltningen minska sin påverkan på klimatet och samtidigt bidra till en förbättrad luftkvalitet och minskat buller. Hållbart resande med cykel och gång ska främja hälsa för både patienter och medarbetare. Nya arbetssätt bidrar till att göra vården mer tillgänglig och kostnadseffektiv. Ett minskat beroende av fossila energikällor ska dessutom göra förvaltningen mindre sårbar för störningar.

Hur kommer vi dit?

Patienters resor ska minska genom användning av ex. digitala vårdmöten, självmonitorering, samordning av olika vårdbesök samt genom att lokalisera vårdpersonal närmare patienten. De sjukresor som erbjuds ska vara hållbara och samordnade.

Hälso- och sjukvården ska göra det lätt för medarbetare att mötas och resa hållbart genom att underlätta för digitala möten, gång, cykling, kollektivt resande och samåkning.

Verksamheternas behov av transporttjänster ska ses över vad det gäller hur ofta leveranser behöver ske, med vilket tidsfönster och om behoven kan tillgodoses på andra sätt. De resor och transporter som hälso- och sjukvården är i behov av ska drivas av energieffektiva fordon och fossilfria drivmedel. Hälso- och sjukvården ska samarbeta med andra aktörer om kollektivtrafik, logistik, sjukresor och insatser riktade till personal.

2.4 Ansvarsfull användning av läkemedel och kemiska produkter

Hur påverkar vi miljön?

När läkemedel och kemiska produkter tillverkas, används och blir till avfall riskerar farliga ämnen att spridas till miljön där de kan påverka djur, växter och människors hälsa. Eftersom många av dessa ämnen är kemiskt stabila riskerar de att ackumuleras över tid, vilket påverkar både växter och djur men också mark, vatten- och livsmedelsresursers kvalitet. Antibiotika i miljön ökar även risken för antibiotikaresistens, vilket är ett stort hot mot den globala folkhälsan. Medicinska gaser, t.ex. lustgas och sevofluran, som används inom vården är kraftfulla växthusgaser.

Avloppsreningsverk är byggda för att rena hushållsspillvatten och kan i regel inte eliminera läkemedelsrester eller kemiska produkter. Läkemedelsrester som utsöndras från människor passerar därför reningsverken i oförändrad form och i Sverige är avloppssystemen den största spridningskällan. Spridning av kemikalier till mark och vatten via avlopp är begränsad eftersom kemiskt avfall hanteras som farligt avfall och förbränns. Risk för spridning finns dock vid olyckor eller felaktig hantering, som ex. utsläpp till avlopp.

Inom förvaltningen används flertalet särskilt farliga ämnen, som kan medföra allvarliga och bestående skador på människors hälsa och miljön då de har egenskaper som är cancerframkallande, skadar arvsmassa, stör fortplantningsförmågan, är svårnedbrytbara och ansamlas i miljön.

En del av tillverkningen av läkemedel och kemiska produkter sker utanför EU i länder där lagstiftningen inte ställer lika höga krav som i Sverige. Att förhindra läckage av läkemedel och kemikalier till miljön är en förutsättning för att etablera en giftfri cirkulär ekonomi.

Vart ska vi?

Hälso- och sjukvården ska ha en effektiv och metodisk hantering av läkemedel och kemiska produkter så att spridning av miljöfarliga ämnen förebyggs och förhindras. Läkemedel och kemiska produkter som används i verksamheten ska inte påverka miljö eller människors hälsa negativt.

Hur kommer vi dit?

Relevant miljöhänsyn ska vara en del av läkemedelsarbetet vid ex. utformning av terapirekommendationer och rutiner inklusive icke-farmakologiska åtgärder, vid förskrivning, uppföljning och upphandling. Läkemedelsanvändningen ska vara effektiv och utvärderas regelbundet. Kunskapen om läkemedels miljöpåverkan och hur spridning till miljön kan minska eller förhindras ska vara väl känd hos medarbetare och patienter. Antibiotikaförskrivning och kassation av läkemedel ska hålla låga nivåer. Hälso- och sjukvården ska samarbeta med andra aktörer för att stödja samhällsutvecklingen för en hållbar läkemedelskedja.

Hanteringen av kemiska produkter ska ordnas och utföras på ett sätt som förebygger och hindrar spridning av farliga ämnen till miljön. Arbetet ska bedrivas på ett säkert sätt med en fungerande egenkontroll enligt upprättade styrdokument, rutiner och kemikaliehanterings-system. Vid val av nya kemiska produkter ska i första hand produkter med så få och så låga risker som möjligt väljas. Särskilt farliga ämnen ska fasas ut genom substitution och regelbunden uppföljning. Kunskapen om det systematiska kemikaliearbetet ska vara hög. Risker och vidtagna skyddsåtgärder ska vara väl kända inom organisationen.

2.5 Hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbete

Hur påverkar vi miljön?

Hälso- och sjukvården behöver på flera sätt arbeta med att minska den negativa miljöpåverkan som vårdens verksamheter har idag. Samtidigt är hälso- och sjukvården en samhällsaktör med mandat att verka för hållbara levnadsvanor såväl hos patienter, medarbetare och befolkning. Evidensbaserade och kostnadseffektiva insatser av hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande karaktär kopplar i flera avseenden till förändrade levnadsvanor som är gynnsamma för både hälsa och miljö. T. ex. är resor där vi går eller cyklar bra för både miljö och hälsa. Samma sak gäller för matvanor där hälsosamma livsmedel ofta har en lägre miljöpåverkan.

Insatser som är hälsofrämjande kan även förändra efterfrågan och behovet av vård, vilket i sin tur kan minska volymen av miljöpåverkande aktiviteter som är förenat med verksamheten.

Vart ska vi?

Hälso- och sjukvården ska arbeta utifrån insikten om att hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande insatser också ofta är gynnsamma för miljön. Kunskapen om att hälsosamma levnadsvanor kan vara gynnsamma ur miljösynpunkt ska finnas med vid utformning av arbetssätt, behandlingsmetoder och råd.

Genom ett hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbete kan behovet av sjukvård, som annars skulle belasta miljön, bli mindre. Förvaltningen ska använda det hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbetet som hävstång för att minska volymen av samtliga miljöbelastande aktiviteter från verksamheten.

Hur kommer vi dit?

Det hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbetet ska stärkas genom innovativa arbetssätt, nya samarbetsformer samt ökad kunskap om hälsans bestämningsfaktorer. Det är av stor vikt att redan beslutade inriktningar i *Länsgemensam strategi med målbild och färdplan för God och Nära vård i Dalarna*, *Framtidens hälso- och sjukvård i Region Dalarna* samt erfarenheterna från *Samling för social hållbarhet i Dalarna* fortsätter att integreras i förvaltningen.

Hälso- och sjukvården ska därtill systematiskt utöka användningen av evidensbaserade icke-farmakologiska metoder för att minska onödig användning av läkemedel och samtidigt minska vårdbehovet.

Förvaltningen ska i sina verksamheter använda och visa upp modeller för hållbara levnadsvanor. Det ska kunna ske genom att, där det är lämpligt, basera patientmåltider på de nordiska näringsrekommendationerna NNR 2023 där både hälsa och miljö vägs ihop till en helhet. Lika så ska förvaltningen stimulera medarbetare och besökare till fysisk aktivitet genom att främja aktiv mobilitet som cykling och promenader. Hälsofrämjande levnadsvanor kan begränsa och i vissa fall ersätta användningen av läkemedel och andra insatser.

2.6 Sparsam energianvändning

Hur påverkar vi miljön?

Hälso- och sjukvården använder stora lokalytor som är energikrävande att värma upp, kyla, avfukta, befukta och ventilerar. Energi behövs också för ex. belysning, drift av utrustning och varmvatten. Lasarettverksamheterna är stora energianvändare i jämförelse med många andra verksamheter i Dalarna.

I Region Dalarna sker uppvärmningen av de egenägda fastigheterna till största del av fjärrvärme. Under 2023 köptes 100 procent förnybar el in. Ursprungsmärkt el har ett positivt signalvärde men bidrar inte till ökad produktion av förnyelsebar el. Tillgänglig el består av en blandning av olika energislag. Därför finns fortsatta incitament att minska elförbrukningen för att bidra till en minskning av elförbrukningen i ett omvärldsperspektiv.

Hur energin produceras spelar stor roll, men all energiproduktion har en miljöpåverkan. För förnybara energikällor som sol, vind och vatten medför tillverkningen av material och utrustning en miljöpåverkan. Vindkraft, vattenkraft och solenergi ger däremot inte upphov till utsläpp av växthusgaser i samband med själva produktionen av energi. Utsläppen från hållbara biobränslen förstärker inte växthuseffekten och klimatförändringarna men utsläppen innehåller kväveoxider och partiklar.

Vart ska vi?

Hälso- och sjukvård Dalarna ska på ett aktivt och medvetet sätt vara en del i Region Dalarnas strukturerade arbete för att minska energianvändningen i enlighet med regionala och nationella målsättningar.

I Region Dalarna finns sedan flera år tillbaka ett väl utvecklat arbete för att minska energianvändningen och Region Dalarnas energiplan för åren 2018-2030 beskriver hur energianvändningen ska fortsätta att minska.

Hur kommer vi dit?

Hälso- och sjukvården ska minska energianvändningen genom att exempelvis stänga av teknisk utrustning när den inte används, effektivisera användningen med hjälp av automatiserad styrning, optimera användningen av lokalytor, felanmäla avvikelser omgående samt ställa krav på energieffektivitet vid upphandling av teknisk utrustning. Behovet av att minska energianvändningen och hur vi kommer dit ska kommuniceras till verksamheten och hur arbetet fortlöper ska följas upp av ledningen. Samtliga medarbetare i förvaltningen ska ha en hög medvetenhet om hur energibesparande åtgärder kan genomföras på sin arbetsplats.

Hälso- och sjukvården ska samverka med Regionservice och Regionfastigheter i syfte att optimera energianvändningen för lokaler och instrument samt främja utbyggnaden av hållbara energilösningar.

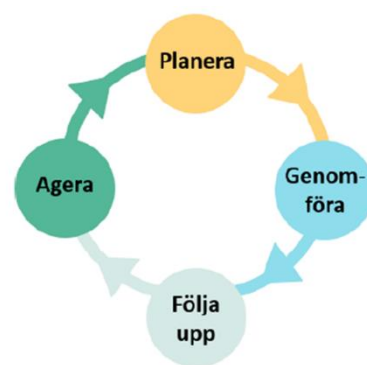
3. Förutsättningar för ett framgångsrikt miljöarbete

För att hälso- och sjukvården ska kunna nå de fem målområdena och bedriva ett framgångsrikt miljöarbete krävs gynnsamma förutsättningar. Det behöver finnas en systematik i organisationens miljöarbete med avseende på ansvarsfördelning, genomförande, ledning, styrning och uppföljning. Det behöver också finnas interna samarbeten och kommunikation på olika nivåer i organisationen för att de miljöförbättrande åtgärderna ska kunna genomföras. Alla medarbetare har en viktig roll att fylla i miljöarbetet.

3.1 Systematiskt miljöarbete

Region Dalarna ska arbeta för att vara certifierbara enligt miljöledningsstandarden ISO 14001:2015, vilket innebär att regionens verksamheter ska ha ett systematiskt miljöarbete. Med det menas att miljöarbetet ska gå som en röd tråd genom hela verksamheten i allt från ansvarsfördelning till styrning, kommunikation, genomförande och uppföljning.

Det systematiska miljöarbetet följer en cykel inom områdena planera, genomföra, följa upp och agera (s.k. PDCA-cykel, Plan Do Check Act). Denna cykel ska återfinnas i alla beslutsnivåer och ständigt vara i rörelse. Ett systematiskt miljöarbete är en förutsättning för att säkerställa ett helhetsperspektiv i arbetet med att minska förvaltningens miljöpåverkan och att verka för ständig förbättring. En förutsättning för att det systematiska miljöarbetet ska fungera är att roller och ansvar är tydligt fördelade och definierade.

Figur 3 PDCA-cykeln

Ansvaret för miljöarbetet ligger i linjen och varje chef i förvaltningen har därmed ett miljöansvar inbyggt i sitt uppdrag. Till sin hjälp kan chefen utse ett eller flera miljöombud och kemikalieregistratorer. Till förvaltningens förfogande finns även centrala miljösamordnare. Tillsammans kan de upprätta specifika miljömål och aktiviteter, genomföra egenkontroll samt driva på och utveckla verksamhetens miljöarbete. Alla roller, från miljöombud till högsta ledning, är viktiga för att systematiken ska fungera.

Miljöarbetet behöver följas upp på alla beslutsnivåer, där ledningens genomgång är ett viktigt forum för att driva utvecklingen framåt. Handlingsplan miljö är en del av hälso- och sjukvårdens systematiska miljöarbete.

3.2 Samarbete och delaktighet

Handlingsplan miljö omfattar Hälso- och sjukvård Dalarnas ansvarsområde. Många av de miljöaspekter som finns inom hälso- och sjukvården är dock gränsöverskridande till andra förvaltningar både när det gäller ansvarsfördelning och möjliga åtgärder. Samarbete mellan förvaltningar och identifiering av gemensamma lösningar är därför en förutsättning för ett framgångsrikt miljöarbete.

Samarbete är inte bara viktigt mellan förvaltningar utan även mellan medarbetare inom hälso- och sjukvården och mellan medarbetare och ledning. En transparent kommunikation mellan olika nivåer kan bidra till att miljöarbetet genomsyrar hela verksamheten och att det skapas en känsla av ansvarstagande, engagemang och delaktighet, vilket i sin tur kan bidra till en gemensam kultur där miljöarbetet är viktigt och prioriterat.

3.3 Slutord

För att miljöarbetet i hälso- och sjukvården ska genomföras på ett framgångsrikt sätt krävs långsiktiga strategiska insatser kombinerat med konkreta aktiviteter i den löpande verksamheten. Åtgärder krävs på alla nivåer från förhållandevis enkla och lokala förändringar till större, mer genomgripande, systemförändringar.

Hälso- och sjukvårdens verksamhet är komplex och miljöpåverkan genereras på en rad olika sätt. Denna komplexitet gör att det krävs systematik, samarbete och ett agilt angreppssätt för att möta utmaningarna. Tillsammans ska ledning, miljöombud och medarbetare arbeta för att förvaltningens verksamhet ska vara miljömässigt hållbar.